

Eutanazija

Žuljić, Tomislav

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:502768>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

TOMISLAV ŽULJIĆ

EUTANAZIJA

Moralno-teološka prosudba

DIPLOMSKI RAD
iz moralne teologije
kod mr. sc. Šimuna Markulina

Split, 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	4
UVOD	5
1. POJAM I VRSTE EUTANAZIJE.....	7
1. 1. Pojam eutanazije.....	7
1. 2. Vrste eutanazije	7
2. EUTANAZIJA KROZ POVIJEST	11
2. 1. Eutanazija u grčko-rimskom svijetu	11
2. 2. Eutanazija u srednjem vijeku.....	12
2. 3. Eutanazija u novom vijeku	13
2. 4. Eutanazija u vrijeme Drugog svjetskog rata.....	13
2. 5. Eutanazija nakon Drugog svjetskog rata	14
3. EUTANAZIJA U SUVREMENO VRIJEME.....	16
3. 1. Pobornici eutanazije danas	16
3. 2. Protivnici eutanazije danas	18
3. 2. 1. <i>Pitanje dostojanstva čovjeka pod različitim vidovima.....</i>	18
3. 2. 2. <i>Ispravno poimanje zdravlja, boli i patnje</i>	19
3. 2. 3. <i>Pozadina zahtjeva za eutanazijom</i>	21
3. 2. 4. <i>Opravdanost provođenja odluke o eutanaziji</i>	22
3. 3. Katolička crkva o eutanaziji	23
3. 3. 1. <i>Istaknute izjave crkvenog učiteljstva o eutanaziji od Tridentskog sabora do pape Pavla VI.</i>	24
3. 3. 2. <i>Izjave pape Pavla VI. o eutanaziji</i>	25
3. 3. 3. <i>Deklaracija o eutanaziji (1980.)</i>	26
3. 3. 4. <i>Ivan Pavao II. o eutanaziji u Evangelium vitae</i>	27

4. DISTANAZIJA	31
4. 1. Pojam distanazije i katolički stavovi o njoj	31
4. 2. Odgovori u umjetnom hranjenju i vodnjenju (2007.).....	32
ZAKLJUČAK	35
BIBLIOGRAFIJA	37
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	40
SUMMARY	41

SAŽETAK

Cilj eutanazije je smrt čovjeka pod izlikom olakšavanja od boli pri umiranju, a često se naziva *ubojstvo iz milosrđa*. Ovaj rad ima za cilj opisati problematiku eutanazije, a od čitatelja traži da preispita svoje opredjeljenje po tom pitanju. U prvom poglavlju govori se o značenju pojma eutanazije te se navode vrste eutanazije, kako bi se čitatelja upoznao s temom. Eutanazija je podijeljena s obzirom na uzrok kao aktivna ili pasivna; s obzirom na pristanak kao dobrovoljna i nedobrovoljna; i s obzirom na nakanu kao izravna ili neizravna. U drugom poglavlju promatra se eutanazija kroz povijest. Prikazane su različite perspektive vrednovanja eutanazije te prakse karakteristične za pojedine etape povijesti. Prva zabilježena razmišljanja čovjeka o eutanaziji potječu iz grčko-rimskog svijeta, dakle nekoliko stoljeća prije Krista. U 19. stoljeću se prvi put javno ističu pobornici eutanazije u današnjem smislu riječi, koji zahtijevaju *pravno na smrt*. U vrijeme Drugog svjetskog rata eutanazija je doživjela svoj vrhunac. Treće poglavlje razrađuje poglede na eutanaziju suvremenog doba. Navedena su razmišljanja onih koji je zastupaju. Njihova razmišljanja oslonjena su na uvjerenja kako je eutanazija suosjećanje s patnicima. Neki pobornici eutanazije otvoreno govore o visokim troškovima liječenja teških bolesnika, koji bi se mogli riješiti eutanazijom. Drugi pobornici eutanazije određene skupine ljudi smatraju *beskorisnim jedaćima* koje bi bilo isplativije ubiti. Nadalje, neki tvrde kako je čovjek zadnja norma djelovanja i da kao takav treba imati izbor u toj odluci.

U tom poglavlju predstavljena su i razmišljanja protivnika eutanazije. Promišljamo o dostojanstvu čovjeka pod različitim vidicima, kao i o ispravnom shvaćanju zdravlja, boli i patnje; promatramo pozadinu ljudi koji su podnijeli zahtjev za eutanazijom, te mnoge poteškoće i nepravilnosti koje bi nastale u slučaju legaliziranja eutanazije. Predstavljena su i razmišljanja Katoličke crkve o eutanaziji i prezentirani su mnogi crkveni dokumenti na ovu temu. U četvrtom poglavlju govor je o distanaziji. Distanazija podrazumijeva uporabu sredstava bilo koje vrste kojima se umjetno produžuje život čovjeku koji se nalazi u posljednjoj fazi i na taj način maksimalno odgađa smrt bolesnika. Distanazija teži ostvarenju tog cilja i onda kada nema nade za izlječenjem čovjeka. To poglavlje preispituje ispravnost ovakvog postupka te predstavlja stav Katoličke crkve kao ispravan. U zaključnom dijelu pišemo o mjerodavnosti i ispravnosti katoličkog stava s obzirom na eutanaziju.

Ključne riječi: eutanazija, život, smrt, čovjek, bol, patnja, zdravlje, umiranje, distanazija, nada, Bog.

UVOD

Tema ovoga rada veoma je aktualna u suvremenom društvu, koje u sve više segmenata teži olakšati smrt čovjeka, pod izlikom olakšavanja od boli pri umiranju. Radi se o eutanaziji, koja ima dva elementa: nakana volje i primijenjeni postupci. Eutanazija često poprima naziv *ubojstvo iz milosrđa*, a suvremene enciklopedije definiraju je kao „postupak kojim se svjesno i namjerno usmrćuje neizlječivo bolesna osoba u situaciji kada je kvaliteta njezina života (zbog teških bolova ili potpunog odsustva svijesti) pala (po njezinu sudu ili sudu njezinih skrbnika) ispod ljudske razine“.¹

Suvremeno doba i ljudi, možda nikada kao prije tijekom povijesti, promišljaju o eutanaziji na dnevnoj razini, u svakodnevnom življenju. Ovaj rad stoga ima cilj uvesti detaljnije u ovu problematiku i traži od čitatelja da preispita svoje opredjeljenje po ovom pitanju. U prvom poglavlju progovaramo o značenju samoga pojma *eutanazija* i vrstama eutanazije, kako bismo čitatelje uveli u temu i rastumačili osnovne teološko-moralne pojmove. Više je vrsta eutanazija, odnosno podjela: s obzirom na uzrok dijelimo je na aktivnu i pasivnu; s obzirom na pristanak na dobrovoljnu i nedobrovoljnu; a s obzirom na nakanu na izravnu i neizravnu eutanaziju.

Povijest shvaćanja i prakticiranja eutanazije obrađujemo u drugom poglavlju. Prikazat ćemo različite perspektive vrednovanja eutanazije te prakse karakteristične za pojedine etape povijesti. U grčko-rimskom svijetu nalazimo prve zabilješke o prakticiranju eutanazije, dakle nekoliko stoljeća prije Krista. Hodajući kroz povijest, jako je važno istaknuti 19. stoljeće, kada se prvi put javno ističu pobornici eutanazije u današnjem smislu riječi, koji zahtijevaju *pravno na smrt*. U vrijeme Drugog svjetskog rata eutanazija je doživjela svojevrsni vrhunac, zajedno sa mnogim zlodjelima koja su se događala pod čizmom triju diktatura: nacional-socijalizma, komunizma i fašizma. Nakon što su utihnula ratna zbivanja, došlo je veoma brzo do zaborava zloupotrebe eutanazije i nastavlja se s njezinom promocijama u svim segmentima društva.

U trećem poglavlju obrađujemo suvremeno shvaćanje eutanazije. U prvom dijelu donosimo mišljenja i prakse onih koji zastupaju eutanaziju. Njihova razmišljanja oslonjena su na uvjerenje kako je eutanazija suosjećanje s pacnicima, drugi u korist svoje argumentacije iznose visoke troškove liječenja teških bolesnika, a treća skupina smatra određene ljude *beskorisnim jedacima* koje bi bilo isplativije ubiti i lišiti života na ovom svijetu. Uz takva razmišljanja, postoje i oni koji inzistiraju na čovjeku kao zadnjoj instanci moralnog djelovanja, pojedincu koji autonomno donosi odluku o vlastitom življenju i životu. U istom poglavlju

¹ Wikipedija, „Eutanazija“, na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Eutanazija> (9. rujna 2021.).

donosimo i razmišljanja protivnika eutanazije. Promišlja se o dostojanstvu ljudske osobe pod različitim vidovima; potom u razmatranje uzimamo poimanje zdravlja, boli i patnje; kao i životne okolnosti ljudi koji su podnijeli zahtjev za eutanazijom; a na samom kraju trećeg poglavlja govori se o mnogim poteškoćama i nepravilnostima koje bi nastale u slučaju legaliziranja eutanazije. Predstavljen je i nauk Katoličke crkve o eutanaziji i prezentirani su mnogi crkveni dokumenti na ovu temu. Katolička crkva nikad u svojoj povijesti nije podržavala eutanaziju te je uvijek stajala na strani ljudskoga života, od začeca do prirodne smrti. S druge strane nije se zaustavljala samo na iznošenju argumenata, već pomaže potrebitima koji razmišljaju učiniti eutanaziju.

Zadnje, četvrto poglavlje, govori o distanzaciji. Distanzacija podrazumijeva uporabu sredstava bilo koje vrste kojima bi se umjetno produžio život čovjeku koji se nalazi u zadnjoj fazi života i na taj način odgađa se smrt bolesnika. U tom poglavlju preispitujemo ispravnost takvog postupanja. S jedne strane pobornici distanzacije zalažu se da život čovjeka, neovisno o bilo kakvim okolnostima, uvijek treba produžiti. S druge strane Katolička crkva smatra ispravnim omogućiti bolesniku u stanju neizlječive bolesti, koja uzrokuje velike bolove, osnovnu brigu, ali ne i izvanrednu te dopustiti prirodan tijek dolaska smrti.

U zaključku diplomskog rada sabiremo mišljenja koja su iznesena u poglavljima, bilo da se radi o pobornicima bilo o protivnicima eutanazije, te ističemo aktualni nauk Katoličke crkve, koja se u suvremenom svijetu pokazuje jasnom i hrabrom braniteljicom života svake ljudske osobe, a osobito bolesnih, marginaliziranih i isključenih.

1. POJAM I VRSTE EUTANAZIJE

Pojam eutanazija je kroz povijest poprimao različita značenja. Stoga, na samom početku ovog rada želimo razmotriti korijene tog pojma i smisao koji se njemu pridavao tijekom različitih vremenskih razdoblja. Možemo primijetiti znatnu razliku u tumačenju te riječi danas u odnosu na prošlost. Dok je nekoć ona označavala nutarnju čežnju za što bezbolnijom smrću, danas ona znači moralno neprihvatljiv čin – namjerno usmrćivanje osoba kojima je kvaliteta života manje ili više narušena zbog zdravstvenih tegoba. Zatim ćemo kratko raščlaniti vrste eutanazije u odnosu na uzrok, pristanak i nakanu.

1. 1. Pojam eutanazije

Porijeklo pojma eutanazija ima grčke korijene. Grčka riječ *eu* ima značenje *dobro*, a riječ *θάνατος* znači *smrt*. U svojim počecima korištenja ona je značila čovjekovu težnju za lijepom, bezbolnom i blagom smrću. Danas se za to koristi pojam *pratnja umirućih*, koji bi značio osiguravanje svih mogućih sredstava kako bi se pomoglo umirućem, a da se pri tom ne vrši nasilje nad životom ili za vrijeme umiranja. Među pukom eutanazija se shvaćala kao prirodno umiranje tijekom sna. Budući da smrt u većini slučajeva ne dolazi na taj način, pod eutanazijom se stoga podrazumijevala skrb oko pacijenta kako bi mu se omogućilo što bezbolnije umiranje. Pri tomu se poštivao prirodni tijek života i smrti. Kada govorimo o suvremenom poimanju eutanazije, onda mislimo na namjerni prekid života osobe koja pati od neizlječivih i teških fizičkih boli u svrhu olakšavanja i prekidanja patnje. Takvo usmrćivanje odvija se na zahtjev i ne podrazumijeva uvijek pristanak pacijenta.² Izraz *laka smrt* odnosi se isključivo na smanjenje ili odsutnost fizičke boli pri čemu se ne vodi računa o drugim dimenzijama ljudskog bića, kao što su razum, um, duh, duša i sloboda. Iz toga proizlazi da eutanazija ugrožava zajedničko dobro, ne poštuje Božje vrhovništvo i narušava svetost života.

1. 2. Vrste eutanazije

Eutanaziju možemo podijeliti na tri vrste – ovisno o uzroku, pristanku i nakani. S obzirom na uzrok, eutanazija može biti aktivna ili pasivna. S obzirom na pristanak može biti

² Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, Tonimir, Varaždinske Toplice, 2011., 25–26.

dobrovoljna i nedobrovoljna, a s obzirom na nakanu eutanazija može biti izravna ili neizravna. Kratko ćemo protumačiti svaku od nabrojanih.

Aktivna eutanazija je zahvat kojim se zadaje prijevremena i bezbolna smrt, mehaničkom metodom, pripravkom, lijekom, otrovom, u svrhu što bržeg izazivanja smrti ili propustom dužnoga mogućeg zahvata koji bi produžio ili spasio život.³ Dakle na ovaj način smrt je moguće uzrokovati pozitivnim činom – lijekom-otrovom, ili propustom obavezne prikladne pomoći koja bi spasila život. O aktivnoj eutanaziji promišlja se u trenucima kada se bolesnik nalazi u okolnostima teške patnje i neizlječive bolesti, i kada je ušao u proces umiranja. Opravdanost aktivne eutanazije crpi se iz osjećaja ljudske solidarnost, samilost ili milosrđa prema patnicima. Iz tog razloga se na engleskom govornom području izraz *eutanazija* mijenja izrazom *ubojstvo iz milosrđa (mercykilling)*.⁴

Pasivna eutanazija uključuje dvije razine. Prva je tzv. pozitivna razina koju prate dva učinka. Prvi učinak je ublažavanje ili uklanjanje bolova uz korištenje primjerenih sredstava. Drugi učinak je ubrzavanje umiranja, odnosno skraćivanje života. Ovaj učinak nije namjeravan i direktno ciljan, već neizbježan. On se javlja posljedicom djelovanja sredstava koje umanjuju bolove umirućoj osobi. Druga razina je tzv. negativna razina. Ona podrazumijeva odustajanje od mogućih načina liječenja zbog njihove pokazane neučinkovitosti nad umirućim ali isključivo u okolnostima kada je umirući već iscrpljen mnogim zahvatima. Na prvi pogled pojam pasivna eutanazija može ostaviti dojam da je u pozadini nezainteresiranost za liječenjem. To je netočno, jer ona podrazumijeva ljudsku i medicinsku skrb do faze kada pasivno prihvaća blizu i neotklonjivu smrt. Izostavljanje liječenja u takvim okolnostima daje mogućnost bolesniku da se, nakon što su se sva sredstva pokazala neuspješnima, prepusti spontanom tijeku bolesti i umre prirodnom smrću. Pasivna eutanazija ne podrazumijeva prestanak korištenja redovitih sredstava liječenja, što bi bilo ekvivalentno ubojstvu.⁵

Druga moralna razlika između aktivne i pasivne eutanazije jest što aktivna eutanazija podrazumijeva ubijanje, dok pasivna podrazumijeva prepuštanje umiranju. Ubijanje uvijek podrazumijeva osobu koja je moralno odgovorna za nečiju smrt, dok prepuštanje da netko umre podrazumijeva sprječavanje uzaludnog i zahtjevnog liječenja kako bi bolest prirodno išla prema smrti. Razlikujemo dakle smrt za koju postoji moralna odgovornost od one koja je uzrokovana prirodnim čimbenicima.⁶

³ Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 27.

⁴ Usp. *Isto*, 27.

⁵ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1985., 31.

⁶ Usp. Michael Glazier – Monika Hellwig, *Suvremena katolička enciklopedija*, Laus, Split, 1998., 276.

Dobrovoljna eutanazija podrazumijeva pomoć pri umiranju na zahtjev. Njezina aktualnost narasla je pojavom AIDS-a, budući da je napredovanje i završetak te bolesti bio dobro poznat. Države koje su uvele nekažnjivost dobrovoljne eutanazije, kako za osobu koja to želi tako i za supočinitelje, su Belgija (2002.), Nizozemska (1984.), Luksemburg (2009.) te američke države Oregon (1997.), Washington (2009.) i Montana (2010.). U Švicarskoj je dobrovoljna eutanazija nekažnjiva ako je učinjena „iz nesebičnih razloga“. Navedeno nalazimo u članku 114. švicarskog *Kaznenog zakona* koji je na snazi od 1942. Dobrovoljna eutanazija tako postaje sredstvo pomoću kojeg se moderno društvo lišava onih koje smatra suvišnima, a to su stari i bolesni.⁷

Postupak eutanazije u većini slučajeva započinje zahtjevom bolesnika. Moralnom prosudbom tog čina iz perspektive bolesnika eutanazija je posredno samoubojstvo, a od strane onoga koji ju vrši eutanazija je naručeno ubojstvo. Zbog toga nema smisla govoriti o dostojanstvenom umiranju, jer usprkos pravničkoj legalnosti uvijek podrazumijeva nemoralne radnje kao što su poticaj i nagovor na samousmrćivanje, koji su kažnjivi u svim pravno uređenim državama. Legalizacijom eutanazije uvijek dolazi do porasta broja zahtjeva za tim postupkom, a samim time i do većeg broja usmrćenih osoba. Također, neizbježna pojava bila bi zloupotrebljavanje tog zakona, što bi također povećalo smrtnost. Zbog ovih razloga je formiran naziv za dobrovoljnu eutanaziju *skliska nizbrdica*.⁸

Oporučna eutanazija je oblik dobrovoljne eutanazije kojom osoba daje upute na koji način želi da se postupa s njom ako dođe u stanje u kojem ne bi imala mogućnost izjasniti svoju želju. Medicinskom oporukom bolesnik se unaprijed odriče izvođenja i vršenja bilo kakvih zahvata nad njim ukoliko se nađe u situaciji velike patnje i nemogućnosti ozdravljenja.⁹

Nedobrovoljna eutanazija primjenjuje se najčešće kod ljudi koji su izgubili ili nemaju sposobnost biranja, a to su primjerice slaboumni, dementni, novorođenčad, pacijenti u komi i drugi. U ovom slučaju eutanazija znači usmrćivanje osobe koja je nesposobna razumski prosuditi taj čin.¹⁰ Pobornici nedobrovoljne eutanazije zastupaju primjenu iste u slučajevima tzv. *eugeničke eutanazije* (pokušaj uklanjanja negativnih karakteristika u potomaka a unaprjeđenja pozitivnih), *ekonomske eutanazije* (čišćenje društva od onih koji ne doprinose njegovoj ekonomskoj situaciji nego ju otežavaju – invalidi, starci i psihički bolesnici), *kriminalne eutanazije* (oduzimanje života onima koji su opasni za društvo) *eksperimentalne*

⁷ Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 29.

⁸ Usp. Niko Zurak, *Medicinska etika*, Merkur A.B.D., Zagreb, 2007., 77.

⁹ Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 31.

¹⁰ Usp. Ilija Živković – Suzana Vuletić, *Posljednji trenutci prije vječnosti*, Hanza Media, Zagreb, 2016., 263.

eutanazije (ubijanje određenih ljudi zbog provođenja istraživanja) i *solidarne eutanazije* (bezbolno ubojstvo osoba zbog neke više vrijednosti, primjerice kako bi se u zamjenu spasio veći broj drugih života).¹¹

Kakoeutanazija (na grčkom *kakós* znači loš, zločest) ili na drugi način rečeno protuvoljna eutanazija jest usmrćivanje osobe koja je sposobna birati između života i smrti bez da je se pita o njezinoj želji. Dakle, u svrhu olakšavanja i uklanjanja patnje uzima se život osobi koja na to nije pristala. Štoviše, taj postupak vrši se bez da se prethodno uopće pokušalo saznati njezino mišljenje.¹²

Direktna i indirektna eutanazija. Primarni cilj direktne eutanazije je usmrtiti čovjeka, za razliku od indirektna eutanazije kojoj je to nenamjeravana posljedica. Zbog toga se posredna (indirektna) eutanazija smatra moralno opravdanom jer nije moguće uvijek poznavati koje će biti krajnje posljedice liječenja. Primjerice, davanje snažnih lijekova kako bi se umanjila bol može uzrokovati slabljenje organizma, ali i ubrzati umiranje. Budući da s vremenom sposobnost organizma da razgradi lijek opada, u nekim slučajevima se ne može točno odrediti koja doza bi bila smrtonosna. „U ovakvim okolnostima primjenjuje se čin s dvostrukim učinkom. Čin s dvostrukim učinkom je načelo u postupanju kojim se čini dobro čovjeku, pri čemu dolazi i do određenog negativnog učinka“.¹³

¹¹ Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 30.

¹² Usp. *Isto*, 30.

¹³ *Isto*, 31.

2. EUTANAZIJA KROZ POVIJEST

Od trenutka kad je čovjek postao svjestan vlastite smrtnosti, kad je doživio prizore starenja i umiranja, zasigurno je počeo razmišljati o toj neizbježnoj činjenici svog života. Kada je prvi put došao na pomisao eutanazije, teško je utvrditi. Iz pregleda povijesti utvrđuje se da je pojam eutanazije imao različita značenja. U počecima taj pojam je označavao čovjekovu želju, nadu i molitvu za lakom i što manje bolnom smrću. Nakon toga taj isti pojam označavao je pozitivnu brigu, njegu i zauzimanje za bolesne i umiruće, kako bi blago i bezbolno doživjeli smrt. Umiruća osoba zajedno sa svojim bližnjima, borili su se protiv boli, ali poštujući život i prirodni dolazak smrti. Suvremeno značenje eutanazije poprimio je novi sadržaj. Ono što se u početku željelo, blaga i bezbolna smrt, sada je planirana i ostvarena prijevremenim nasiljem nad životom, tzv. samilosnim ubojstvom.¹⁴

2. 1. Eutanazija u grčko-rimskom svijetu

U staroj grčkoj literaturi riječ *eutanazija* jako je rijedak pojam. Pronalazi se samo tri puta. Po prvi put zabilježen je oko tristo godina prije Krista, u kazališnom djelu *Mrav*. Sačuvani tekst glasi: „Od svega što si čovjek može poželjeti od bogova, ne želi on ništa bolje od dobre smrti.“¹⁵ Spomenuti ćemo i Sokrata koji u iščekivanju svoje smrti, nakon što je popio otrovni napitak, opominje svoje uplakane prijatelje govoreći im kako čovjek mora svoju smrt dočekati smireno, tiho i pobožno. Međutim, on za to upotrebljava pojam *eufemia* umjesto riječi *euthanasia*.

U Rimskom carstvu prva osoba koja spominje eutanaziju jest Ciceron. Pod taj pojam podrazumijevao je dostojanstvenu i časnu smrt. August Oktavijan (rimski car) bi molio bogove za eutanaziju (laku smrt) ukoliko bi saznao da je neki čovjek umro brzo i bez patnje. Kako saznajemo, ta čežnja mu je bila ispunjena.¹⁶ U tom vremenu nigdje nije zabilježeno da eutanazija podrazumijeva smrt koju zadaje netko drugi s nakanom nasilnog prekida života, već jednostavno označava čovjekovu čežnju da umre što lakšom smrću kad je već ne može izbjeći.

Pripadnici stoičke filozofije su prvi poznati zastupnici eutanazije u suvremenom smislu te riječi. Oni na samoubojstvo gledaju kao na herojski čin pred besmisлом života. A prema njihovom mišljenju upravo neizlječiva bolest i invaliditet čine život besmislenim. Stoga

¹⁴ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 11.

¹⁵ *Isto*, 12.

¹⁶ Usp. *Isto*, 12.

smatraju da je ispravnije počiniti samoubojstvo nego živjeti takvim životom. Takav stav potvrđuje i Seneka koji iznosi kako je bolje usmrtniti se nego postojati kao živi mrtvac. Međutim, on bi samom sebi oduzeo život samo u slučaju teške bolesti koja bi njega učinila da više izgleda kao mrtvac nego kao živ čovjek.¹⁷

2. 2. Eutanazija u srednjem vijeku

U renesansi, pod utjecajem antike, razvijalo se umijeće umiranja – *ars moriendi*. Naime, težilo se junaštvu čak i prilikom umiranja, tako da je postojao i smrtni ceremonijal. Naime, kada bi poznate ličnosti umirale onda bi se njihova postelja pretvorila u pozornicu što simbolizira dostojno napuštanje života.¹⁸ Kako je samoubojstvo bilo neprihvatljivo, tako se i riječ eutanazija nije koristila ni nalazila osim u spisateljskim djelima poput spisa *Utopia* Thomasa Morea, koji je zajedno s Franciscom Baconom bio jedan od najutjecajnijih autora tog vremena.

U navedenom djelu T. More priča o izmišljenom gradu i iznosi sumnjive prijedloge koji su još uvijek predmet rasprave crkvenog učiteljstva kada se radi o eutanaziji. Premda ne koristi riječ *eutanazija*, govori o mogućnosti prekida života od strane samog bolesnika ili od strane skrbnika. U knjizi liječnici i svećenici taj čin predlažu ukoliko je život zbog neizlječive i mučne bolesti postao nesnosan za čovjeka i one koji o njemu brinu te ukoliko nije sposoban obavljati nikakve životne zadaće. Tim činom čovjeka bi se oslobodilo mučnog života i patnje. To mu je dopušteno jedino u prisustvu svećenika, jer u suprotnom neće biti dostojno pokopan. Dakako, navedena mogućnost je stvar slobodnog odabira, a ne nikakve prisile tako da će onaj koji se na to odluči biti čuvan u dostojnoj uspomeni, a onaj koji to odbije i dalje će biti njegovan.¹⁹

Francis Bacon u svojim spisima, pozivajući se na cara Augusta, Antonia Pija i Epikura, iznosi kako liječnik treba štiti zdravlje, ublaživati boli, ali i *olakšati umiranje*. Tumači njegovih tekstova nesložni su u tome je li to *olakšanje* umiranja uključuje ubojiti zahvat ili ne uključuje. Bacon piše: „Smatram da služba liječnika nije samo obnoviti zdravlje nego ublažiti patnju i bolove; i ne samo kada to ublaženje može voditi k oporavku nego kad ono može poslužiti da se osigura i lagan prijelaz.“²⁰ Nakon što je Bacon počeo koristiti pojam eutanazije i uveo je u društvene dijaloge i rasprave, ta riječ prestaje biti nepoznata.²¹

¹⁷ Usp. Marijan Biškup, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4, 358–368, ovdje 360.

¹⁸ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 14.

¹⁹ Usp. *Isto*, 14.

²⁰ Usp. Ilija Živković – Suzana Vuletić, *Posljednji trenutci prije vječnosti*, 261.

²¹ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 14.

2. 3. Eutanazija u novom vijeku

Kroz 18. stoljeće liječnici nisu pristajali usmrćivati teške bolesnike. Napoleon je tražio od svog liječnika Desegnetesa da usmrti teško ranjene i umiruće vojnike, kako bi im olakšao posljednje i dugotrajne boli i kako ne bi došli u ruke neprijatelja. Doktor je ovu uputu odbio riječima: „Dužnost mi je liječiti a ne ubijati.“²² Krajem 19. stoljeća vrlo aktualna postaje rasprava o pitanju eutanazije u suvremenom smislu riječi, i od tada do danas sve više dobiva na pažnji. Godine 1895. A. Jost objavio je djelo *Pravo na smrt*, a nagrađivani W. Ostwalt 1913. g. članak *Pravo na eutanaziju*. Njihovi tekstovi su promovirali opravdanost eutanazije, nakon čega su zahtjevi za njom uvelike porasli. Jost potiče razmišljanje kako vrijednost ljudskog života ne da može postati čista nula, nego i negativna. Po njemu su bitan kriterij prosuđivanja vrijednosti života troškovi liječenja.²³ F. Nietzsche uspoređuje čovjeka koji čeka na naravnu smrt s *lijenom jabukom* koja stoji na grani toliko dugo dok je vjetar ne otpuše. On hvali one koji odabiru slobodnu smrt, po vlastitom izboru i želji.

Godine 1903. *New York State Medical Association* istupio je prihvaćajući i podržavajući eutanaziju. Njemački biolog E. Haeckel, pobornik teorije o evoluciji, smatra kako je jako opasno visoko procijeniti vrijednost ljudskog života. Naredne 1904. g., pozivajući se na visoke troškove, zahtijevao da se ubije više stotina tisuća ljudi s neizlječivim bolestima, poput mentalno zaostalih, gubavaca, ljudi oboljelih rakom itd. Njegovi sljedbenici su intenzivno promovirali ove ideje. Uskoro se organiziraju i kongresi pomoću kojih bi se eutanazija pravnički ozakonila. U Sovjetskom Savezu 1922. godine pravnički je uređena nekažnjivost eutanazije. U samom početku primjenjivanja ovog zakona strijeljano je 117 neizlječive djece. Zakon je povučen iste godine.²⁴

2. 4. Eutanazija u vrijeme Drugog svjetskog rata

Eutanazija je procvatila za vrijeme Drugog svjetskog rata u nacističkoj Njemačkoj, unatoč tome što se to zbivalo ilegalno i tajno. Potkova njezinog širenja bila je Hitlerova ideja o životu nevrijednom života, odnosno o tzv. *beskorisnim jedacima*.²⁵ U temeljima te ideje stoje i ličnosti poput Haeckela, Bindinga i Hochea, Nietzschea i drugih. Njena dozrelost uvelike je

²² Usp. *Isto*, 15.

²³ Usp. Marijan Biškup, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, 361.

²⁴ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 18.

²⁵ Velimir Valjan, *Bioetika*, Svjetlost riječi, Sarajevo, 2004., 278.

pomogla ostvarenju Hitlerovog plana, kojem su pridonijeli i propagandni filmovi koji su promovirali eutanaziju te matematika kao disciplina. Posebno su osmišljeni i promovirani školski filmovi u kojima se obrađivala tematika eutanazije na pozitivan način, odnosno predstavljalo ju se kao nešto dobro i poželjno. Čak su ti filmovi i nagrađivani kao jako prikladni za odgoj djece i odraslih. Osim toga, školski udžbenici su sadržavali mnoštvo računskih zadataka koji su obrađivali troškove bolnica za duševne bolesnike. U Njemačkoj se za vrijeme Drugog svjetskog rata eutanazija u velikim brojevima provodila nad djecom s prirođenim tjelesnim anomalijama, neizlječivim bolesnicima, duševnim bolesnicima, mnogim starima. Sam Hitler dao je ovlast svom liječniku da to vrši.²⁶ Kako bi se spriječilo širenje genetskih nepravilnosti ubijalo se djecu i mlade do šesnaeste godine, taj zločin broji oko pet tisuća žrtava i potaknut je zahtjevom jednog bračnog para za usmrćivanjem nakaznog novorođenčeta. Usmrćivali su se također i politički opasni pojedinci, ljudi nepoželjne rase te oni koji ne doprinose ekonomskoj situaciji. Neke od navedenih akcija ubijanja ljudi prekinute su zbog prosvjeda obitelji žrtava te Katoličke i Protestantske crkve. Poznati neurolog i pisac Sigmund Freud je sam zatražio eutanaziju jer zbog vlastite bolesti nije više mogao pisati o svojoj psihoanalizi, što je za njega značilo bezvrijedan život. Unatoč Hipokratovoj zakletvi, u masovnim akcijama usmrćivanja svih koji se smatraju bezvrijednima sudjelovali su i liječnici i psihijatri. Začetak čitavog ovog kaosa leži u promjeni stava da postoji život nevjedan življenja – zaključuje američki liječnik L. Alexander.²⁷

2. 5. Eutanazija nakon Drugog svjetskog rata

Zlodjela kroz eutanaziju i njezinu zlouporabu koja su se zbivala u vremenu Drugog svjetskog rata kao da su otišla u zaborav. Čovjek je sklon zaboraviti ili potisnuti lekcije iz prošlosti. Ubrzo nakon rata organiziraju se pokreti i društva čiji je cilj legaliziranje samilosno ubijanje. Godine 1952. poslan je zahtjev UN-u da se prizna i odobri eutanazija. Broj potpisnika jest oko dvije tisuće i pet stotina. Među njima su liječnici i protestantski pastori.²⁸

Godine 1984. organiziran je u Nici kongres *Međunarodnog udruženja za pravo na smrt*. Prisustvovalo je oko osam stotina sudionika. Upečatljiv je bio govor francuskog liječnika L. Schwarzenberga, tada poznatog zastupnika eutanazije. On smatra kako trenutak smrti ne smije biti dan na izbor bolesniku. Po njemu je to nehumano. O trenutku smrti bolesnika jedino smije

²⁶ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 18.

²⁷ Usp. *Isto*, 19.

²⁸ Usp. *Isto*, 22.

odlučivati liječnik i nitko drugi. Opće javno mnijenje u stalnom je porastu u prilog prakticiranja eutanazije. Godine 1978. u SAD-u 58% sudionika ankete smatra eutanaziju opravdanom. U Njemačkoj prema anketi iz 1973. g. izjasnilo se 53% upitanih također u prilog eutanaziji.²⁹

Mnogostruki zahtjevi za legalizacijom eutanazije, posebno česti u Velikoj Britaniji i SAD-u, do sada su bili neuspješni. No *Vijeće Europe* usvojilo je 1976. g. pravo bolesnika da ne pate beskorisno. U Norveškoj i Urugvaju eutanazija se ne odobrava, ali nije kažnjiva. Eutanazija je i dalje ostala kvalificirana kao ubojstvo, ali ako se utvrdi da je primijenjena nad uistinu umirućim ili teško bolesnim, i to zbog samilosti, sudac u tom slučaju nije obavezan kazniti.³⁰

²⁹ Usp. Ilija Živković – Suzana Vuletić, *Posljednji trenutci prije vječnosti*, 262.

³⁰ Usp. *Isto*, 262.

3. EUTANAZIJA U SUVREMENO VRIJEME

Nakon što je 1895. godine A. Jost objavio načela zbog kojih čovjek ima pravo na smrt po izboru, a nobelovac W. Ostwalt 1913. članak *Pravo na eutanaziju*, pristizali su zahtjevi za eutanazijom u sve većem broju. Jost smatra kako vrijednost ljudskog života može postati ne samo čista nula, nego i negativna. On tvrdi kako se u procjenjivanju vrijednosti ljudskog života nema razloga razmatrati religiozne motive, pa čak ni one iz medicinske etike. On ne vjeruje u utemeljenost medicinske etike, za njega samo postoji suosjećanje s onima koji trpe. Važan kriterij u procjenjivanju vrijednosti života imaju troškovi liječenja.³¹

3. 1. Pobornici eutanazije danas

Odvjetnik K. Ninding i doktor medicine A. Hoche su 1920. godine objavili spis *Dopuštenje uništenja životno nevrijednog života*. Knjiga je doživjela velik broj izdanja u kratkom vremenu. Glavni temelj opravdanosti eutanazije on vidi u samilosti prema onima koji trpe velike patnje. Također promovira teoriju kako je egzistencija pojedinca beznačajna naspram dobrobiti cjeline. On procjenjuje da su teški bolesnici i mentalno bolesni *balast egzistencije*, kao *životi nevrijedni života* i po njemu su kandidati za eutanaziju. Pravnik Binding pionir je ideje o životu nevrijednog življenja. Ironično je što je ta ideja došla od uglednih i visoko školovanih znanstvenika. No rastom njihovog obrazovanja smanjivalo im se znanje na području ljudskosti. Vrijednost života im je proporcionalna novčanom trošku, mogućnostima ekonomske koristi čovjeka, dakle pristup im je bio isključivo materijalistički.³²

Pobornici eutanazije uvelike su koristili videoprodukcije kao sredstvo širenja svojih ideja. Filmovi su inteligentno maskirali eutanaziju kao čin pun dobrote i milosrđa. Među njima posebno se istakao igrani film *Optužujem*. U njemu je liječnik prikazan kao heroj koji spašava svoju ženu od neizlječive bolesti primjenom eutanazije. U teškoj patnji zbog sušice koju je proživljavao, Kafka je g. 1924. natjerao svog liječnika riječima: „Ti si ubojica, ako me ne ubiješ.“³³ Na sličnom tragu je i S. Freud koji 1939. g. dopušta da mu se da suviše prevelika količina morfija, budući da je procijenio da njegov život nema smisla pošto se ne može posvetiti

³¹ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 16.

³² Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 17.

³³ Usp. *Isto*, 25.

daljnjem proučavanju psihoterapije. U prijevodu, on je procijenio svoj život nevrijednim življenja.³⁴

Fletcher, veliki pobornik eutanazije, zastupa etiku situacije. Njegova ideja je nepostojanje apsolutnih načela po kojima se čovjek treba ravnati. Čovjek za njega samostalno raspolaže sa svijetom i sa svojim životom prema svojim potrebama, s ciljem postizanja vlastitog blagostanja. Dakle, po njemu je čovjek gospodar cijelog sebe pa tako i svoje smrti. J. Fletcher iznosi mjerila po kojima se treba utvrditi tko je prikladan za eutanaziju. Sveo ih je na četiri kriterija.³⁵ Prvi kriterij je *subjektivnost* ili *samosvijest*. Ovaj kriterij utvrđuje da strojevi, životinje, fetusi i novorođenčad nisu osobe, pošto nemaju svijest o svojem postojanju. U ovom razmišljanju pridružuju mu se mnogi pobornici eutanazije poput H. Thielicka. Drugi kriterij je *sposobnost međuljudskih odnosa*. Ovaj kriterij isključuje one koji su rođeni bez mozga kao i duševne bolesnike. B. Häring će u ovom kontekstu nadodati da kad je ljudski odnos ograničen isključivo na razinu izmjene ideja, onda njihov život ne može biti na razini uistinu ljudskog života. Treći kriterij je *sposobnost biti sretan*, što po njemu treba razlikovati od trajnog stanja sreće ili euforije. Posljednji kriterij smatra najvažnijim. Poziva se na *neokortikalnu funkciju*, tj. rad moždane kore, bez čega nema misli i razmišljanja. Ako su druge funkcije i aktivne, poput rada srca, pluća itd. to je nedovoljno da bi bila prisutna osoba, humanum. Fletcher na temelju ovih kriterija traži prekid mnogih terapija, odnosno nasilno provođenje eutanazije nad osobama koje ispunjavaju njegove uvjete. On takve osobe naziva *ljudski vegetativci* i *nepopravljivi jedači*. Ipak ovi kriteriji ostavljaju neriješenim pitanje utvrđivanja navedenih kvaliteta koje trebaju biti zadovoljene po njemu.

J. Monod kao predstavnik scientističkog svjetonazora promovira opravdanost eutanazije. Po njemu je istinita i objektivna spoznaja moguća jedino preko eksperimentalne znanosti. Ostale znanosti su neusporedive i subjektivne. Na tom temelju on odbacuje etičke vrijednosti. Za njega, čovjek je spontano nastao u svemiru koji je isto tako nastao. Čovjek dakle nema drugog uporišta doli sebe samoga, stoga smije procijeniti trpljenje kao prevelikim i smije očekivati milosrdni prekid njegovih muka.³⁶

Pobornici eutanazije pozivaju se i na sljedeće argumente kojima traže opravdanost eutanazije. Tvrde kako je smrt u opisivanim okolnostima jedina mogućnost oslobađanja od teških bolova. Svaki čovjek ima pravo raspolagati sobom, i onemogućavanje ove opcije

³⁴ Usp. Lewis Cohen, How Sigmund Freud wanted to die, na: <https://www.theatlantic.com/health/archive/2014/09/how-sigmund-freud-wanted-to-die/380322/> (19. srpnja 2021.).

³⁵ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 60.

³⁶ Velimir Valjan, *Bioetika*, 282.

podrazumijeva prisilu i dokidanje njegove slobode. Nadalje, smrt po njima ne bi trebalo gledati drastično, niti bi se smjelo kroz odgoj mladeži prezentirati smrt kao bitno pitanje kojim bi se trebalo puno zamarati.³⁷ Njihovi argumenti utemeljeni su na dva načela. Na *načelu autonomije*, koji je tumačen na ekstremno način i bez povezanosti s načelom odgovornosti i solidarnost, te na *načelu dobročinstva*, jer smatraju da je dobrota uskratiti nekome nepodnošljive patnje.³⁸

3. 2. Protivnici eutanazije danas

S pravom se treba zapitati je li stanje današnje kulture uspon ili pad ljudskosti. Je li to kultura života ili smrti? Zgrozit ćemo se nad eutanazijama nacističkog režima. Zbog njih su liječnici u Nürnbergu osuđeni kao zločinci, no eutanazije koje se provode i zahtijevaju danas, iako imaju veliku sličnost s tim slučajevima, ocjenjuju se s odobravanjem od velikog broja populacije. Bilo bi zanimljivo pitati se što bi danas rekao Hitler o planu ubijanja *beskorisnih jedača* zbog njihove neproduktivnosti. Koliko bi njegovi motivi bili uopće različiti od razmišljanja suvremenih pobornika eutanazije? Je li postoji uopće razlika između njegovog rasnog i današnjeg klasnog rasizma?

3. 2. 1. Pitanje dostojanstva čovjeka pod različitim vidovima

Dinamizam suvremenog razvoja na svim područjima čovjekove djelatnosti, posebno na društvenom i kulturalnom području, doprinio je buđenju samosvijesti i osjećaja za vlastita prava. Istovremeno je time dovedena u pitanje tradicionalna antropologija, posebno ona utvrđena na evanđeoskim vrijednostima. Vrijeme u kojem živimo nosi ironiju napretka prava čovjeka, čime se čovjeka uzvisuje kao osobu i pojedinca, a s druge strane čovjek je u sve većoj opasnosti da postane žrtva vlastitog napretka. Industrijska kultura, koja promovira kvalitetu proizvodnje, doprinijela je pogledu na čovjeka ne kao neponovljivog pojedinca, već zamjenjivi djelić u lančanoj proizvodnji. U skladu s tom logikom, ljudsko dostojanstvo prestaje biti nešto što bitno, neotuđivo i bezuvjetno pripada ljudskom biću. Ovakav pogled donosi duboke posljedice na području poštivanja pojedinca kada on postane *nekoristan*, bilo iz razloga bolesti ili zbog starosti.³⁹

³⁷ Ilija Živković – Suzana Vuletić, *Posljednji trenutci prije vječnosti*, 267.

³⁸ Michele Aramini, *Uvod u bioetiku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 304.

³⁹ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 39.

Kršćanska antropologija ne gleda na čovjekovo dostojanstvo kao nešto izvanjsko, nešto što bi ovisilo o njegovom zdravlju ili bolesti ili osobnoj krivnji. Ona na čovjekovo dostojanstvo promatra kao nešto unutarnje, bitno, neuvjetovano i neotuđivo čovjekovu biću: „Iz cjelokupne kvalitete čovjeka kao osobe, kao duhovno-tjelesnog bića, obdarena razumom i slobodom, sposobnošću samoodređenja i samoodgovornosti, izvire ljudsko dostojanstvo.“⁴⁰ Teološko razmišljanje svoj početak ima u Božjoj objavi čovjeku. U izvještaju o stvaranju čitamo kako Bog cijeli svemir, sva živa i neživa bića poziva u postojanje jednostavnim *neka bude*. Samo je čovjek biće kojega Bog stvara zasebnim činom kao iznimni plod isključivo Njegove odluke. Jedino je čovjeku povjeren zadatak s obzirom na svijet u koji je postavljen.⁴¹ Jedino je čovjek, za razliku od svih stvorenih bića, biće stvoreno na Božju sliku: „I reče Bog: 'Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar' (...). Na svoju sliku stvori Bog čovjeka.“ (Post 1, 26–27).

Filozofsko razmišljanje utemeljuje ljudski život kao preduvjet svih ostalih dobara i vrijednosti u svijetu. Iz toga razloga ljudski život treba imati vrijednost iznad svih drugih jer iz vrijednosti ljudskog života proizlaze sve druge vrijednosti. Na taj način filozofi zahtijevaju osobito poštovanje i zaštitu prema ljudskom životu. Oduzeti život čovjeku, znači oduzeti mu sve. S druge strane, tko se opravdano smije smatrati mjerodavnim i ovlaštenim da odluči kraj nekom ljudskom životu? Tko smije neopozivo donijeti sud o vrijednosti nečijeg života?⁴² Promatrajući pod društvenim vidom, svaki čovjek je jedan od nas. Iz tog razloga čovjek treba i biti priznat i poštovan kao jedan od nas kako bi uopće mogao imati osjećaj sigurnosti i slobode u društvu. Legaliziranje eutanazije, neovisno o razlogu, bila bi prijetnja društvenoj sigurnosti, a ona je temelj svakog društvenog suživota. Svako ubijanje ljudskog života treba biti isključeno iz etičkog izbora čovjeka, zato što se protivi temeljnom čovjekovom pozivu na sveopće zajedništvo utemeljeno na međusobnoj ljubavi, poštovanju i pravednosti. S biološkog vida čovjek nema opravdanog razloga biti sveden na živućeg nečovjeka, niti njegov život može biti onečovječen.

3. 2. 2. *Ispravno poimanje zdravlja, boli i patnje*

Život je dinamična stvarnost koja može biti promatrana iz različitih perspektiva. Jednako tako i zdravlje, koje je odraz toga dinamičnog stanja, moguće je promatrati iz različitih

⁴⁰ *Isto*, 39.

⁴¹ Usp. Valentin Pozaić, Eutanazija pred zakonom, u: *Obnovljeni Život*, 53 (1998.) 4, 437–446, ovdje 444.

⁴² Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 41.

perspektiva: psihološkog, biološkog i moralnog. Pojedine razine zdravlja odnose se na pojedine oblike urednog odvijanja rada organizma u njegovoj cjelini. Sukladno navedenome zaključujemo kako je pojam zdravlja dinamičan i relativan.

Iz biološke perspektive zdravlje se promatra pod različitim vidicima aktivnosti koje su usklađene u funkcioniranje cjelokupnog organizma. „Liječnički pojam zdravlja podrazumijeva uspješan rad i odvijanje tjelesnih i duševnih sila, koje su predispozicija da se čovjek razvija kao čovjek, bilo na osobnom ili društvenom području“.⁴³ Iz antropološke perspektive, zdravlje u sebi podrazumijeva sve čimbenike koji su sastavni dio ljudskog bića: psihičke, emocionalne, društvene i etičke. Definicija zdravlja koju iznosi Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) glasi: „Zdravlje je stanje potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsutnosti bolesti i iznemoglosti.“⁴⁴ Ova definicija ukazuje kako zdravlje nije samo u odsutnosti bolesti ili nemoći. Zdravlje se promatra kao cjeloviti razvoj čovjeka. Bitno je naglasiti i društveni vid. Razvoj čovjeka u cijelosti moguć je samo u odnosu i poštovanju s drugim ljudima. Pored odnosa prema sebi i prema drugima, važnu ulogu u čovjekovu zdravlju ima i njegov odnos prema Bogu. Čovjekovo zdravlje, može se ostvariti tek u ispravno usklađenom međudjelovanju tih triju temeljnih odnosa.⁴⁵

Pred pojavom patnje i trpljenja čovjek je kroz povijest mijenjao svoje poglede i razmišljanja. Načelno negativan pristup jest pobuna i borba protiv bolesti i patnje. Čovjek spontano shvaća život kao zdravlje i blagostanje. Za njega je bolest i patnja neplanirani i nepoželjni uljez koji ga ugrožava. Današnji čovjek je još više razvio ovaj negativni pristup poimanja boli. Ponesen mitom, lažnim obećanjima ugodnog života, zaslijepljen mogućnošću brzih tehničkih ostvarenja, čovjek zapada u psihičko stanje odbojnosti prema svakoj boli. Iz tog razloga brzo konzumira tablete, neovisno hoće li izazvati nepoželjne učinke.⁴⁶ Suprotno od ovog pristupa, pozitivan pristup boli i patnji utemeljen je na pozitivnom pogledu na život. Ovaj način poimanja promatra patnju kao neugodni ali sastavni dio života čovjeka. Prihvatanje života, uvijek treba biti popraćeno prihvaćanjem i neizbježne patnje. Točna je utvrditi kako između života i patnje ne postoji radikalna suprotnost.

Promatrano iz fiziološke perspektive, bol je znak, upozorenje da negdje u organizmu nešto nije uredu. Na ovaj način ona je u službi zdravlja, u službi života. Gledano na višoj razini,

⁴³ Ana Perišić, Simptomatske duhovne boli, na: <https://www.hagioterapija-split.hr/o-nama/chts-za-hagio-hr/13-za-hagiohr/55-simptomatske-duhovne-boli> (9. rujna, 2021.).

⁴⁴ Selma Šogorić, Zdravlje i pravo na zdravlje, na: <http://hematology.mef.hr/meddb/slike/pisac39/file1930p39.pdf> (13. rujna, 2021.).

⁴⁵ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 47.

⁴⁶ Usp. Đulijano Ljubičić i drugi, *Suicid i duhovnost*, Sveučilište u Rijeci – Medicinski fakultet, Rijeka, 2010., 123.

pojava patnje je poput pojave kušnje čovjekove zrelosti. Čovjeku koji uklanja svaku bol umjetnim putem, primjerice lijekovima, značajno se mijenja odnos prema životu, život mu postaje plitak i beznačajan. Svjesno i razborito prihvaćanje patnje i boli doprinose čovjekovom sazrijevanju, otkrivaju mu se novi pogledi na život i smrt. Patnja uvodi čovjeka u njegovu osobnu intimnost. Tako čovjek dolazi do drugačije perspektive po kojoj otkriva što je uistinu bitno a što sporedno.⁴⁷ Patnja ima i društveni vidik, potiče na suosjećanje s onima koji trpe. Onaj tko nije iskusio bol i patnju, neće razumjeti i imati empatiju prema drugom čovjeku patniku, bilo to u obitelji ili u široj zajednici.

Svaka bol više ili manje podsjeća čovjeka na njegovu smrtnost. Čovjek tako kuša iskustvo mogućnosti smrti. Onaj tko je naučio prihvaćati bol kao dio svog života, spremnije prihvaća i mogućnost smrti. Svakodnevna manja umiranja pripremaju čovjeka za njegove posljednje životne trenutke. Umijeće umiranja čini cjelinu s umijećem življenja. Za kršćanina, patnja sama po sebi, nije zaslužno, otkupiteljsko ili spasenjsko djelo. Ona ima mogućnost to postati samo u svijetlu vjere u Krista koji je jedino preko nje ostvario Očev plan spasenja.⁴⁸

Božji plan spasenja podrazumijevao je patnju i bol te kršćanin ima priliku iskusiti njenu otkupiteljsku moć noseći svoj križ po uzoru na Krista patnika. Svaka patnja svakog pojedinog čovjeka može postati pridružena velikom Kristovom otkupiteljskom djelu spasenja ljudi. Kada patnja ne bi mogla imati smisao ni značenje, onda bi donekle bilo razumljivije razmišljati o eutanaziji. Budući da patnja može biti duboko osmišljena, neprihvatljiva je ideja da ona može učiniti čovjekov život nedostojnim življenja, da ga može onečovječiti. Iz toga razloga patnja i bol nikada ne mogu opravdano biti motiv za ubojstvom čovjeka.

3. 2. 3. Pozadina zahtjeva za eutanazijom

Pobornici eutanazije naglašavaju da treba prihvatiti i poštovati želju i slobodnu odluku svakog čovjeka koji se opredjeljuje za eutanazijom. Opravdano je u ovim okolnostima pitati se jesu li slobodna želja, zahtjev i slobodna odluka varljivi razlozi. Je li postoji neki dublji istinski sadržaj koji se krije iza očajničkog vapaja za eutanazijom?⁴⁹

Medicinski etičar i pastoralni radnik u bolnici, P. Sporcken iz Nizozemske napravio je istraživanje. U lječilištu od sedamdeset četvero teško oboljelih pacijenata, pedeset pacijenata izrazilo je želju za eutanazijom. Tim liječnika i psihologa obavio je s njima uvodne razgovore.

⁴⁷ Usp. Karl Rahner, *Teološki rječnik*, Forum bogoslova Đakovo, Đakovo, 1992., 539.

⁴⁸ Usp. Luka Tomašević, *Bioetika iz teološke perspektive*, Pergamena, Zagreb, 2014., 286.

⁴⁹ Usp. Đulijano Ljubičić i drugi, *Suicid i duhovnost*, 40.

Od tih pedeset ljudi izabrali su dvadeset četvero ljudi koje su procijenili kao duševno postojane i sposobne za takvu odluku. Kada su im pokazali spremnost da će ostvariti njihovu želju, svih dvadeset i četvero bili su krajnje iznenađeni. Nakon određenog vremena razgovora, truda i podrške dotična ekipa je smirila dvadeset bolesnika nakon čega su oni odbijali eutanaziju. Preostala četvorica bolesnika su pokazali veću ustrajnost u svojem naumu, no daljnje istraživanje koje se provodilo je prekinuto.⁵⁰

Ovaj primjer ide u prilog tome da želje za eutanazijom teških bolesnika u velikoj većini nisu doslovna želja za samoubojstvom, nego prosvjed protiv neadekvatne brige i pažnje koju primaju. Oni kao da žele poslati poruku vapaja za konkretnom pažnjom i boljom njegom o njima. Ovo istraživanje motivira dublje upoznati pozadinu zahtjeva neke konkretne osobe koja je izrazila želju za eutanazijom. Čovjek je biće koje kada se osjeća voljeno i prihvaćeno onda i samo sebe prihvaća, odnosno odustaje od autodestruktivnih ideja. Bolesniku je potrebno da osjeti kako se s njime ne postupa kao prema običnom bolesnikom, nego kao prema osobi. Ovakav ljudski i humani pristup može voditi odustajanju od zahtjeva za eutanazijom.

3. 2. 4. Opravdanost provođenja odluke o eutanaziji

Bitna je razlika općenito govoriti o ubojstvu iz milosrđa, i s druge strane govoriti o ubojstvu iz milosrđa određene konkretne osobe. Pitanje je tko može opravdano smatrati sebe adekvatnim sudcem koji će presuditi nečiji drugi život. S druge strane, protagonist i izvršitelj te odluke često je pacijent. Realno je postaviti pitanje: „Je li bolesnik u velikim i teškim mukama zaista sposoban donijeti takvu neopozivu odluku?“

K tomu, veliki dio problematike u ovom kontekstu je uopće ponuditi pacijentu mogućnost eutanazije. Ako bi ovaj pacijent pristao, ima osnove da se takva ponuda kategorizira kao ucjena, koja umanjuje slobodnu odluku bolesnika. Što napraviti u slučaju kada pacijent nije u stanju izjasniti svoju odluku? Ima li netko od bližnjih pravo donijeti odluku umjesto njega? Odabrati smrt za svog bližnjega jest igranje boga i stavljanje u poziciju boga. Ako bi odluka bila prepuštena roditeljima ili nekome od rodbine, kako bi se mogla provjeriti čestitost motiva i interesa?. Moguće je da bi se donijela odluka koja bi bila suprotna od volje osobe o kojoj se radi. Treba li možda liječnik u takvim okolnostima preuzeti odlučivanje na sebe? Funkcija liječnika nikad u povijesti, pa ni danas, nije bila bavljenje smislom ili besmisлом nečijeg života. Odlučiti o životu i smrti ne može biti liječničko pitanje. Uloga liječnika je liječenje. Prihvaćanje

⁵⁰ Usp. Valentin Pozaić, *Život dostojan života*, 75.

eutanazije za liječnika bi bilo u potpunoj kontradiktornosti s njegovim poslanjem. Nadalje, ako bi određeni dio liječnika prihvatio provođenje eutanazije, profesija liječnika bi bila podijeljena na one koji poštuju život i na one koji su spremni ubijati. Što bi se u tom slučaju desilo s povjerenjem između pacijenata i liječnika? Ljudi bi imali opravdani strah odlaska doktoru jer bi u njemu gledali ubojicu za koju se on sam opredijelio biti.

U prilog neopravdanosti eutanazije ide i činjenica kako su neke do nedavno neizlječive bolesti danas stvar uobičajenog liječenja. Moguće je da se u skorom vremenu dođe do medicinskog rješenja za stanje koje bolesnik proživljava. Sve kada se i ne bi našao medicinski lijek za bolest koju takva osoba prolazi, postoji određeni postotak izlječenja koja nadilaze shvaćanja znanosti što također smije biti nada.

3. 3. Katolička crkva o eutanaziji

Razmišljanje po kojem čovjek nema pravo oduzeti sebi život utemeljeno je u kršćanskoj predaji. Po njoj je Bog, stvoritelj čovjeka, gospodar nad životom i smrću. Dati ili oduzeti život dio je vrhovne Božje vlasti. Iz toga proizlazi da ubijanje ne smije biti dio čovjekove domene. Dapače, život je dar koji je dat čovjeku u povjerenju prema njemu, prema njegovoj slobodi i suodgovornosti. „Čovjek nije autonomni gospodar svoga života, on je njegov upravitelj pod Božjom vrhovnom vlašću“.⁵¹ Izraelovo sklapanje Saveza s Bogom na Sinaju podrazumijevalo je prihvaćanje odgovornosti za svoj život ali i život bližnjega. Nadalje, onaj koji se nada životu nakon zemaljske smrti, u samom trenutku smrti se u potpunosti opredjeljuje za Boga jer uviđa vlastitu nemoć i krhkost.⁵²

Promatrano očima vjere, kršćaninov je život iščekivanje Učiteljeva poziva na prijelaz u vječno kraljevstvo. U tom smislu nasilna smrt je svojevrijedno razaranje tog iščekivanja. Prihvaćanje Božje vlasti nad životom čovjeka ujedno je jamstvo za nepovredivost dostojanstva čovjeka. U tom slučaju svaki život prestaje biti u opasnosti da ga se prosudi više ili manje vrijednim. Sv. Pavao podsjeća Rimljane da ni život kao ni smrt nije neka privatna, čovjekova stvarnost: „Jer nitko od nas sebi ne živi, nitko sebi ne umire. Doista ako živimo, Gospodinu živimo, i ako umiremo, Gospodinu umiremo.“ (Rim 14, 7).

Kršćanin, promatrajući život, u njemu vidi dragocjeni dar Božje ljubavi koji mu je darovan unaprijed, bez da je još i stigao moliti za njega. On u njemu vidi put kojim treba koračati u vremenitosti, ostvariti se u njemu u što većoj mjeri kako bi bio dostojan vječnog

⁵¹ *Isto*, 36.

⁵² *Usp. Isto*, 36.

kraljevstva Božjeg. Zadaća ostvarenja podrazumijeva ostvarenje čovjeka na sliku Božju što je sveta zadaća. Iz takvog pogleda na život proizlazi etika zahvalnosti i poštivanja života. Izabrali smrt, pa premda motiv bio suosjećanje s tuđom patnjom, za kršćanina ima značenje bacanja Božjeg dara u lice darovatelju, što je velika nezahvalnost. Budući da Bog povjerava čovjeku dar života, to znači kako on ima povjerenja u čovjeka. S pravom se onda smije očekivati da čovjek opravda to povjerenje. Neprihvatanje života do zadnjeg trenutka, u svim uvjetima njegova postojanja, ima značenje da Bog nije dostojan povjerenja. Ondje gdje je *vječni život*, što je slučaj s čovjekom od trenutka njegovog stvorenja, tamo je i *vječna*, a ne samo privremena vrijednost.⁵³ Sličnim razmišljanjem Ciceron je ovako pisao svom prijatelju: „Ti, Publicije, i svi čestiti ljudi, morate čuvati svoj život i ne smijete izaći iz njega bez naredbe onoga tko vam ga je dao, da ne bi izgledalo da se izvlačite od ljudskog zadatka što vam ga je Bog odredio.“⁵⁴

Sv. Toma Akvinski, crkveni naučitelj ovako piše o neopravdanosti samoubojstva: „Posve je nedopušteno sebe ubiti, i to zbog tri razloga. *Prvo*, jer svatko po naravi voli sebe, a tomu teži što svatko po naravi čuva svoje postojanje i opire se propadanju koliko može. I zato je samoubojstvo suprotno naravnom nagnuću i protivno ljubavi kojom svatko sebe mora voljeti. Stoga je samoubojstvo uvijek smrtni grijeh, kao oprečno naravnom zakonu i ljubavi. *Drugi je razlog* što svaki dio, kao takav, pripada cjelini. A svaki je čovjek dio zajednice i kao takav pripada zajednici. Stoga samoubojica čini nepravdu zajednici, kako izjavljuje Aristotel u Nikomahovoj etici. *Treće*, život je Božji dar dodijeljen čovjeku i podložen je moći Njega koji usmrćuje i oživljava. I stoga onaj tko oduzima svoj život griješi protiv Boga, kao što onaj koji ubije tuđeg roba, griješi gospodaru čiji je rob; tako griješi onaj tko sebi prisvaja sud o stvari koja mu nije povjerena. Naime, jedino Bogu pripada izreći sud o smrti i život.“⁵⁵

3. 3. 1. Istaknute izjave crkvenog učiteljstva o eutanaziji od Tridentskog sabora do pape Pavla VI.

Prije nego se pojavilo pitanje eutanazije, Crkva je na Tridentinskom saboru jasno osudila oružani dvoboj i izrekla kako to zavređuje kaznu izopćenja i zabranu crkvenog pogreba, jer je on sebi nepravedan i znači odbacivanje života.⁵⁶ Papa Lav XIII. argumentira zabranu usmrćivanja na sljedeći način: „Oba Božja zakona, onaj objavljen svjetlom naravnog razuma i

⁵³ Usp. *Isto*, 37.

⁵⁴ *Isto*, 37.

⁵⁵ Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 60.

⁵⁶ Usp. Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002., 382.

onaj objavljen Pismom napisanim po Božjem nadahnuću, izričito određuju da izvan javnog postupka nitko ne smije čovjeka ubiti ili raniti, osim ako je na to prisiljen radi vlastite obrane. Obadva naime božanska zakona zabranjuju da itko izlaže svoj život stavljajući se u veliku i očitu opasnost, kad to ne savjetuje nikakav razlog dužnosti ili velikodušne ljubavi. Pravedan je pak i svet strah koji odvraća čovjeka od nepravedna ubojstva i čini ga zabrinutim za vlastiti spas i spas braće. Štoviše, jasno je da onaj koji prezire isprazne sudove, koji više voli podnositi udarce pogrda negoli u bilo kojoj stvari napustiti dužnost, ima daleko veći i uzvišeniji duh negoli onaj tko se laća oružja potaknut nepravdom.“⁵⁷

I posljednje pape su progovorili o pitanju eutanazije. Papa Pio XII., govoreći o eutanaziji, naziva „ubojstvo iz milosrđa lažnim milosrđem, nedopuštenim i moralno osuđenim“.⁵⁸ U dokumentima Drugog vatikanskog sabora čitamo: „Sve što se protivi samom životu, kao što je ubojstvo bilo koje vrste, genocidi, pobačaji, eutanazija pa i svojevrijedno samoubojstvo; sve što povrjeđuje cjelovitost ljudske osobe, svi ti i slični postupci zacijelo su sramotni već sami po sebi, i dok truju ljudsku uljudbu, više kaljaju one koji tako postupaju nego one koji nepravdu trpe, a najviše proturječe Stvoriteljevoj časti.“⁵⁹

Biskupska sinoda održana 1974. godine izdala je apel za prava čovjeka. U njemu se kaže kako Crkva „također čvrsto vjeruje da je promicanje prava čovjeka – zahtjev Evanđelja, i da ono treba zauzimati središnje mjesto u njezinoj službi, što obvezuje na postojano ispitivanje i stalno pročišćavanje vlastita života, vlastita zakonodavstva, vlastitih institucija, vlastitih planova djelovanja“.⁶⁰

3. 3. 2. Izjave pape Pavla VI. o eutanaziji

Papa Pavao VI. u kontekstu govora o eutanaziji smatra kako liječnici imaju zadaću očuvati ljudski život uvijek svjesni vrijednosti svakog ljudskog bića: „Željeli bismo spomenuti da je dužnost liječnika da uvijek bude na službi života i da mu pripomaže sve do kraja bez da ikada prihvati eutanaziju i odustane od te nadasve ljudske dužnosti da mu pomogne sa svim dostojanstvom ispuniti svoje ovozemaljsko putovanje.“⁶¹ Drugom prilikom kaže: „Svaki je život svet. Izuzevši zakone obrane, čovjeka nikada ništa ne ovlašćuje da raspolaže tuđim

⁵⁷ Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 62.

⁵⁸ *Isto*, 62.

⁵⁹ Drugi vatikanski koncil, *Pastoralna konstitucija o crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes* (7. prosinca 1965.), u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 54.

⁶⁰ Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 63.

⁶¹ Marijan Biškup, *Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju*, 367.

životom, kao ni vlastitim. I pod cijenu suprotstavljanja, ako je potrebno, onomu što se oko nas ponekad kaže i misli, neumorno ponavljamo: svaki ljudski život mora se apsolutno poštovati, jednako kao pobačaj i eutanazija je ubojstvo.“⁶²

Pavao VI. u posljednjoj godini svog života piše: „Ni bolest ni organske deformacije neke osobe nju ne lišavaju njezina ljudskog dostojanstva ni njezinih neotuđivih prava na život, i da, zbog tih razloga, ljudski život nikada ne može biti prekinut u ime kvalitete života. Izostavljanje tih bitnih dimenzija te pogrešna shvaćanja života koja odatle i proistječu, stoje u osnovi svih pozivanja na kvalitetu života da bi se opravdala ideološka načela, norme, programi i inicijative što idu protiv dostojanstva samoga života.“⁶³

3. 3. 3. Deklaracija o eutanaziji (1980.)

Uvodne napomene *Deklaracije o eutanaziji*, koju je objavila Kongregacija za nauk vjere 1980. godine po naredbi Ivana Pavla II., naglašavaju: „U današnjem ljudskom društvu, u kojem se temeljne vrednote ljudskoga života nerijetko stavljaju u pitanje, događa se da promjena kulture utječe na način promatranja patnje i smrti; treba također spomenuti da je medicina u određenim okolnostima povećala mogućnost ozdravljenja i produženje života što ponekad uzrokuje izvjesne moralne probleme (...). Isto tako ljudi koji žive u takvom ozračju s tjeskobom se pitaju o smislu duboke starosti i smrti. Oni se pitaju o smislu, nemaju li možda pravo da sebi ili sebi sličnima pribave slatku smrt koja bi skratila njihove muke, ili koja bi bila po njihovom shvaćanju, primjerenija ljudskom dostojanstvu.“⁶⁴ Dokument je u glavnim moralnim načelima povezan s prethodnim dokumentima na tu temu.

Sada ćemo iznijeti osnovne misli navedene deklaracije koja ima veliku važnost po pitanju eutanazije. U njoj je eutanazija definirana na sljedeći način: „Riječ eutanazija znači čin ili propust koji po svojoj naravi i svjesnoj namjeri donosi smrt, kako bi se na taj način uklonila svaka bol.“⁶⁵ Nikome dakle, nastavlja se u deklaraciji, nije dozvoljeno ubiti nevinog čovjeka neovisno o tome radi li se o plodu, zametku, rođenom djetetu, odrasloj osobi, starcu, teškoj bolesnoj ili umirućoj osobi. Stoga nitko ne smije zahtijevati takav čin, bilo za sebe ili za drugoga, niti na taj čin pristati te nijednoj vlasti nije dozvoljeno da takav čin ozakoni.⁶⁶ Tu se

⁶² Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 64

⁶³ *Isto*, 64.

⁶⁴ Sveta Kongregacija za nauk vjere, *Deklaracija o eutanaziji* (5. svibnja 1980.), na: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19800505_euthanasia_en.html (14. rujna 2021.).

⁶⁵ Sveta Kongregacija za nauk vjere, *Deklaracija o eutanaziji*.

⁶⁶ *Usp. Isto*.

radi o zločinu protiv Boga i čovjeka: „Riječ je o kršenju božanskog zakona, o povredi dostojanstva ljudske osobe, o zločinu protiv života i o zločinu protiv ljudskoga roda.“⁶⁷ U situacijama teških i dugotrajnih bolova ljudi mogu doći do zaključka da je opravdano izvršiti eutanaziju te im sukladno tome grijeh može biti umanjen ili uklonjen. Unatoč tome eutanazija ipak ostaje smrtonosan čin kojemu zabluda procjene ne mijenja narav.⁶⁸

Nadalje, ponekad molbe za smrću bolesnika koji se nalaze u strašnim agonijama ne treba uvijek shvaćati kao službeni zahtjev za eutanazijom jer vrlo često se radi samo o njihovim vapajima za podrškom, ljubavi i pomoći. U nastavku dokumenta čitamo: „Ono što bolesnik osim liječničke skrbi treba su: ljubav, žarki osjećaji duše, ljudski i nadnaravni, koji mu mogu i trebaju pružiti svi bližnji, roditelji i djeca, liječnici i liječnički pomoćnici.“⁶⁹ Ako je terapija redovitim lijekovima nedostatna ili slabog učinka tada je dozvoljeno, ukoliko se pacijent slaže, primijeniti i novija sredstva liječenja koja još nisu dovoljno provjerena i postoji mogućnost komplikacija. Također je dozvoljeno i prestati primijenjivati izvanrednu terapiju, ali ako se pri svakom donošenju odluke poštuje želja pacijenta, njegove obitelji i odgovornih stručnjaka.⁷⁰ O tome se u Deklaraciji Crkva izjašnjava ovim riječima: „Ako prijeti smrt koja se nikako ne može spriječiti primijenjenim sredstvima, dopušteno je zbog razloga savjesti donijeti odluku da se uskrati daljnje liječenje, koje može donijeti samo malo produženje života punog boli; ipak ne treba prekinuti redovito liječenje koje se u sličnim slučajevima mora pružiti bolesniku.“⁷¹

3. 3. 4. Ivan Pavao II. o eutanaziji u *Evangelium vitae*

Eutanazija, pobačaj i ubojstvo proglašene su isključivim moralnim normama zaštićenim nezabludivošću od strane crkvenog učiteljstva. U trećem mjesecu godine 1995. sveti Ivan Pavao II. to jasno potvrđuje. U poglavlju o eutanaziji enciklike *Evangelium vitae* Papa iznosi kako u današnjem čovjeku prevladava težnja za životom punim blagostanja i užitka, dok patnja predstavlja nesnosan teret koji se pod svaku cijenu želi ukloniti. Jedino takav život se smatra vrijednim življenja. Nadalje, napretkom medicine i razvojem nove kulturne situacije u kojoj vlada zatvorenost transcenciji umiranje poprima drugačije značajke. Naime, smrt

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Usp. Isto.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Usp. Isto.

⁷¹ Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, 382.

predstavlja apsurd ukoliko neočekivano prekida život kojega još čeka mnoštvo novih iskustava, a kada život postane bolan i besmislen onda smrt predstavlja oslobođenje.⁷²

Enciklika također govori i o tome kako čovjek često zaboravlja na svoj osnovni odnos sa Stvoriteljem ili ga pak odbacuje, što dovodi do toga da samog sebe smatra mjerilom i od društva zahtijeva da mu omogući načine kako bi autonomno mogao odlučivati o vlastitom životu i smrti. To je karakteristika modernog čovjeka koji živi u državama razvijenijeg sustava, gdje ga stalni napredak znanosti i tehnike na to prisiljava. Naime, služeći se suvremenim strojevima i sustavima, medicina danas može riješiti situacije koje su prije bile nerješive, otkloniti bol pa čak i produžiti život pacijentima čije vitalne funkcije više ne rade i još mnogo toga.

Takvo okružje čovjeka gura intenzivno u napast da se odluči za samousmrćivanje, odnosno da odluči postati gospodar vlastitog života i smrti. Navedeno predstavlja opasan simptom takozvane *kulture smrti* koja je osobito rasprostranjena u dobrostojećim društvima. U takvim društvima prevladava *mentalitet učinkovitosti* koji odbacuje starije i bolesne jer njihov život više ne doprinosi proizvodnoj učinkovitosti na kojoj je utemeljeno te ih se odvaja od njihovih bližnjih i društva općenito.⁷³

Eutanazija nije isto što i tzv. *terapijska upornost* koja znači besmisleno produživanje života bolesnika raznim medicinskim tehnikama koje gotovo više i nemaju rezultata te su teško podnošljive za umirućeg pacijenta i one koji brinu o njemu. Umjesto toga, razboritije bi bilo odbaciti te tehnike koje samo uzrokuju produženje umiranja u mukama, nastaviti sa normalnim redovitim liječenjem i dopustiti da smrt prirodno nastupi u svoje vrijeme. Naravno da smo dužni brinuti o vlastitom zdravlju i zdravlju drugih, međutim liječenje se treba vršiti razborito u skladu sa stanjem pacijenta. Naime, potrebno je procijeniti je li korištenje terapije razmjerno rezultatima liječenja. Ako odbijemo izvanredna sredstva to ne znači da činimo ubojstvo ili samoubojstvo, već znači da prihvaćamo stanje čovjeka koji se nalazi nadomak smrti.⁷⁴

U ovom kontekstu važno je spomenuti i *palijativno liječenje* čija je svrha ublažiti patnju bolesniku koji se nalazi u završnoj fazi bolesti te da mu se omogući ljudska podrška i pratnja. Pio XII. potvrdio je da je dozvoljeno koristiti opojna sredstva kako bi se smanjila ili otklonila bol iako to posredno može skratiti život. To je dozvoljeno ukoliko nema drugog načina za smanjenje boli i ukoliko to ne onemogućava vršenje drugih vjerničkih i čudorednih obveza. U takvim situacijama nakana nije smrt nego ublažavanje boli, unatoč tome što se pacijent odlukom

⁷² Ivan Pavao II., *Evangelium vitae* (25. ožujka 1995.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., br. 64. (dalje: *EV*).

⁷³ Usp. *EV*, br. 64.

⁷⁴ Usp. *EV*, br. 65.

da primi analgetike izlaže riziku. Međutim, osobu se ne bi smjelo lišiti samosvijesti, osim ako se radi o važnom razlogu te im treba omogućiti da se s potpunom sviješću pripreme za susret s Bogom. Papa Pio XII. izjavljuje: „Uzimajući u obzir navedena razlikovanja, u skladu s učenjem mojih prethodnika i u zajedništvu s biskupima Katoličke crkve, potvrđujem da je eutanazija teška povreda Božjega zakona, ukoliko je svjesno ubojstvo ljudske osobe, a to se čudoredno ne može odobriti. To se učenje zasniva na naravnome zakonu i pisanoj Božjoj riječi, prenosi ga crkvena predaja i uči redovno i sveopće učiteljstvo.“⁷⁵

Ubojstvo i samoubojstvo su uvijek bili i uvijek će biti moralno neprihvatljivi. Crkva nas oduvijek uči da je to veliki zločin. Taj zločin u sebi odbacuje apsolutno Božje gospodstvo kako nad životom, tako i nad smrću. O toj vlasti čitamo u Knjizi Mudrosti: „Ti imaš vlast nad životom i smrću, ti dovodiš do vrata Podzemlja i opet izvodiš“ (Mudr 16, 13). Ukoliko nekome pomazemo u provođenju samoubojstva tada postajemo suradnici zločina i kršitelji pravde. To nikad ne može biti opravdano, pa čak ni onda kada je zahtijevano. Eutanaziju s punim pravom možemo nazvati lažnom samilosti. Istinska samilost potiče osobu da suosjeća s patnikom, a ne da ubija onoga čija patnja je nesnosna. Još je više izopačeno djelo eutanazije ukoliko ga čine bolesnikovi bližnji koji bi ga trebali pratiti s pažnjom i ljubavlju ili ukoliko ga čine medicinski stručnjaci koji su ga dužni liječiti i u najtežoj fazi bolesti. Eutanazija postaje još teži zločin kada ju se vrši bez pristanka onoga nad kojim se vrši. Osobito kada liječnici sami sebi pridaju ovlast da odlučuju o životu i smrti drugih. To nas podsjeća na napast u Edenu kada su ljudi htjeli postati poput Stvoritelja „raspoznavajući dobro i zlo“ (usp. Postanak 3, 5). Svaki put kada čovjek poseže za tom vlašću uvijek se radi o nepravdi. Na taj način slabiji postaju podređeni jačima i nestaje vjere među ljudima koja je temelj autentičnog suživota.⁷⁶

Zaključujemo riječima sv. Ivana Pavla II: „Vrlo je pak različit put ljubavi i istinske samilosti, koji nam nalaže zajednička čovječnost i koji novim svijetlom osvjetljava vjera u Krista Otkupitelja, umrlog i uskrslog. Sigurnost buduće besmrtnosti i nada obećanog uskrsnuća bacaju novo svjetlo na otajstvo patnje i umiranja te ulijevaju u vjernika izvanrednu snagu da se povjeri Božjem planu. Pavlove riječi, *Gospodinu umirati* znači priznati da patnja, premda ostaje sama u sebi zlo i kušnja, može uvijek postati izbor dobra. Ona to postaje ako se živi zbog ljubavi i s ljubavlju, zbog milosnoga Božjeg dara i zbog slobodnog osobnog izbora, sudjelovanjem u samoj patnji raspetoga Krista. Na taj način, tko živi svoju patnju u Gospodinu potpunije se suobličava njemu i prisno se pridružuje njegovu otkupiteljskom djelu na korist Crkve i čovječanstva. To je apostolsko iskustvo pozvana proživjeti svaka osoba koja trpi: 'Radujem se

⁷⁵ EV, br. 65.

⁷⁶ Usp. EV, br. 66.

sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjujem što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu' (Kol 1, 24).“⁷⁷

⁷⁷ *EV*, br. 66.

4. DISTANAZIJA

Za razliku od eutanazije, koja ima cilj ubiti čovjeka zbog boli koje proživljava, distanazija ima cilj unedogled produžavati boli i patnju, tj. proces umiranja neizlječivog bolesnika. Smatramo da pravi izbor nije ni jedna ni druga nego smrt koja nastupa u svoje vrijeme. Za to se koristi pojam ortotanazija – smrt u pravi trenutak. Po njoj ne dolazi do ubijanja čovjeka, niti do stalnog produžavanja njegovog života neovisno o stanju bolesti, već do palijativne medicine/hospicija. „Dakle, cilj ortotanazije je da bolesnik umre prirodno, uz redovnu medicinsku skrb lijekovima, u ljudskome dostojanstvu. Nasuprot eutanaziji donosi se odluka o otklanjanju takozvane *terapijske upornosti*“.⁷⁸ Neprimjenjivanje izvanrednih sredstava kod teških bolesnika, ne podrazumijeva ubojstvo ili samoubojstvo. Tu se radi o pomirenošću sa situacijom u kojoj se čovjek nalazi prije vlastite prirodne smrti.⁷⁹

4. 1. Pojam distanazije i katolički stavovi o njoj

U Katekizmu Katoličke crkve čitamo objašnjenje pete zapovijedi – *Ne ubij!* (Izl 20, 13): „Prekid medicinskih postupaka, tegobnih, pogibeljnih, izvanrednih ili gledom na očekivani ishod nerazmjernih, može biti zakonit. U tom je slučaju riječ o odustajanju od terapijske upornosti. Time se ne želi izazvati smrt; prihvaća se činjenica da je nije moguće spriječiti. Odluku treba donijeti bolesnik, ako je kompetentan i sposoban ili, kad nije tako, oni koji na to imaju zakonito pravo, uvijek poštujući razumnu volju i zakoniti bolesnikov probitak. I onda kad se ocijeni da je smrt neizbježna, ne može zakonito biti prekinuto liječenje koje se redovito pruža bolesnoj osobi. Uporaba analgetika, sredstava za ublaživanje patnji umirućem, makar uz opasnost da mu se skrate dani, može biti moralno u skladu s ljudskim dostojanstvom, ako se smrt ne želi ni kao cilj ni kao sredstvo, nego se samo predviđa i prihvaća kao neizbježna. Palijativno liječenje (olakšanje boli) je povlašten oblik nesebične ljubavi. U to ime treba ga poticati.“⁸⁰

Za Ivu Sortu-Bilajac distanazija je polagana, bolna smrt kojom se nemilosrdno produžava život bolesnika. Etimološki gledano, distanazija simbolizira pretjerano produživanje

⁷⁸ Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 82.

⁷⁹ Usp. Luka Tomašević, *Bioetika iz teološke perspektive*, 297.

⁸⁰ Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila, Zagreb, 1994, br. 2278–2279.

patnje i smrtne agonije u kojoj se bolesnik nalazi. Takvim ponašanjem se ne produžuje život, nego proces umiranja.⁸¹

Uspoređivanje beskorisnosti tretmana s beskorisnosti života, bila bi uvreda dostojanstva ljudske osobe. Postavlja se pitanje: „Do kada je poželjno produžavati život umirućeg u terminalnoj fazi i time mu zadavati novu i dužu patnju i bol?“. Zajedničko je distanziji i eutanaziji to što je posljedica smrt izvan trenutka. Distanzija ne uspijeva uočiti trenutak i stanje kada terapijske intervencije postaju nekorisne, i kada je potrebno u miru prihvatiti prirodnu smrt kao završetak života. Eutanazija je vođena kvalitetom preostalog perioda života, a distanzija je vođena kvantitetom života.⁸²

Ako čovjek dođe u stanje kome koja se procjenjuje kao koma s realnom mogućnošću povratka, smatra se ispravnim i obaveznim korištenje medicinskih lijekova i reanimacije za povratak u život. Ako je riječ o nepovratnoj komi, podrazumijeva se njega hidratacijom i ishranom. Ipak u ovom slučaju ne postoji obaveza korištenja ikakvih dodatnih sredstava. Nema razloga da se produžava život i agonija kada je isključena mogućnost ponovnog dolaska svijesti. To bi ustvari bila nepravedna terapijska upornost. Iako nije lagan sud o stanju nepovratne kome, trebaju ga donijeti odgovorni liječnici. On se donosi na temelju pretraga kojima se utvrđuje da su u mozgu prestale sve funkcije. Produljivati život u ovim okolnostima opravdano se smatra povredom dostojanstva umirućeg i obmanom njegovih bližnjih.⁸³

Nepotrebna terapijska upornost ne događa se samo onda kada bi se nastavljalo liječiti već spomenuti slučaj čovjeka kojemu su moždane funkcije potpuno prestale. Ona se događa i onda kad se terapija (izuzev one redovite) vrši nerazmjerno predviđenim učincima. Njihova primjena ima posljedicu da čovjek koji je u stanju nepovratne kome, dođe u stanje produžene kome.⁸⁴

4. 2. Odgovori u umjetnom hranjenju i vodnjenju (2007.)

Biskup Skylstad, koji ujedno vrši funkciju predsjednika Konferencije katoličkih biskupa SAD-a, 2005. godine postavio je pitanja iz moralne teologije Kongregaciji za nauk vjere, vezana za hranjenje i davanje vode bolesnicima u vegetirajućem stanju. Cilj je bio razjasniti je li, prema moralnom nauku Crkve, hranjenje i pojenje takvih bolesnika, posebno ako bi se ono

⁸¹ Usp. Iva Sorta-Bilajac, *Od eutanazije do distanzije*, Medicinski fakultet – Katedra za društvene znanosti, Rijeka, 2005., 35.

⁸² Usp. Leo Pessini, *Distanzija – do kada produžavati život?*, Adamić, Rijeka, 2004., 177.

⁸³ Usp. Ivan Fuček, *Život – Smrt*, Verbum, Zagreb, 2008., 342.

⁸⁴ Usp. Velimir Valjan, *Bioetika*, 296.

odvijalo umjetnim putem, suviše velik teret pacijentima, njegovim bližnjima ili pak zdravstvenome sustavu, do takve krajnosti da bi ga se moglo smatrati moralno neobvezujućim.⁸⁵

Dva su opća etička načela koja je za vrijeme svog pontifikata iznio papa Pijo XII. U njima se govori kako kršćanska ljubav i ljudski um nalažu da oni koji su zaduženi za brigu o bolesnima čine sve što je u njihovoj moći kako bi im sačuvali život i zdravlje. Međutim, ova obaveza uključuje korištenje redovnih sredstava, odnosno onih sredstava koja ne predstavljaju iznimnu težinu i obvezu bolesniku ili onima koji o njemu skrbe. U suprotnom, tj. kada bi se zahtijevalo i više od redovitih sredstava, tada bi to bilo nepodnošljivo za većinu ljudi. Ove riječi Pape prvenstveno su bile upućene onima koje razmišljaju o obustavljanju oživljavanja, stoga ova poruka ne daje u potpunosti odgovor na pitanje biskupa Williama Skylstada. Razlika je kada pacijenti imaju mogućnost samostalnog disanja, probavljanja hrane, vršenja metaboličkih funkcija i relativno su stabilni. Njihovo stanje je takvo da nemaju mogućnost samostalnog hranjenja. Ukoliko im se umjetnim putem ne omogući hranjenje i vodnjenje oni će umrijeti. Uzrok smrti u tom slučaju ne bi bila bolest niti vegetirajuće stanje, nego isključivo umiranje od gladi i žeđi.⁸⁶

Umjetno unošenje hrane i vode ne zahtijeva težak teret ni bolesniku ni bližnjima. Ono ne podrazumijeva velike troškove i spada unutar bilo kojeg prosječnog zdravstvenog sustava. S druge strane nije nužno da takva osoba bude smještena u bolnici. Hranjenje nije terapija, već briga oko očuvanja života. Izvanredna sredstva, koja je spominjao papa Pio XII. nisu davanje hrane bolesniku, neovisno je li to predstavlja teret skrbećima.⁸⁷

Godine 1981. izdan je dokument Papinskog vijeća *Cor Unum* pod nazivom *Etička pitanja u vezi s teško bolesnima i umirućima*. U njemu, među ostalim, piše: „Ostaje stroga obaveza da se pod svaku cijenu nastavi primjena takoreći minimalnih sredstava tj. onih koji su inače i u uobičajenim uvjetima usmjerena na održavanje života (prehrana, transfuzija krvi, injekcije, itd.). Obustava bi značila htjeti kraj bolesnikova života. Medicinska znanost, čak i kad ne može ozdraviti, može i mora liječiti i pomagati bolesnome.“⁸⁸

Godine 1995. izdana je *Povelja zdravstvenih radnika* od strane Papinskog vijeća za dušobrižništvo zdravstvenih radnika. U broju 120 navodi se: „Prehrana i vodnjenje, čak i

⁸⁵ Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 73.

⁸⁶ Usp. Velimir Valjan, *Bioetika*, 295.

⁸⁷ Usp. Jeronim Lenkić, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, 74.

⁸⁸ Usp. *Isto*, 75.

umjetno, spadaju u uobičajenu skrb za bolesnika koju mu se duguje uvijek kad mu ne pogoršava: njihovo neprimjereno obustavljanje može imati značenje prave eutanazije.“⁸⁹

Papa Ivan Pavao II. u istom duhu nastavlja nauk Crkve po ovim pitanjima donoseći neke novine: „Pred onima koji dovode u pitanje samu ljudsku kakvoću pacijenata u trajnom vegetirajućem stanju vrijedi potvrditi da se unutarnja vrijednost i osobno dostojanstvo svake ljudske osobe ne mijenja, bez obzira na konkretne okolnosti njegova života. Čovjek, čak i kad je teško bolestan ili spriječen u obavljanju svojih najviših funkcija, jest i uvijek će biti čovjek, nikada neće postati biljka ili životinja. Posebno želimo istaknuti kako je davanje hrane i vode, čak i umjetnim putem, uvijek prirodno sredstvo očuvanja života i da to nije liječenje (medicinski čin). Izričaj da je davanje hrane i vode u pravilu moralna obaveza, ne isključuje da u vrlo udaljenim mjestima ili uvjetima krajnjeg siromaštva umjetna prehrana i vodnjenje ne može biti fizički moguće i tada se nitko nije dužan držati nemogućega (*ad impossibilia nemo tenetur*). U tom slučaju ostaje obveza da se osigura osnovna raspoloživa skrb i pobrine, ako je moguće, za sredstva nužna za odgovarajuće održavanje život.“⁹⁰

⁸⁹ Usp. *Isto*, 76.

⁹⁰ Velimir Valjan, *Bioetika*, 289.

ZAKLJUČAK

U mentalitetu modernog čovjeka primjećujemo znatno izmijenjen sustav moralnih vrijednosti. U skladu s tim nastojali smo, služeći se kršćanskim i filozofsko-pravnim pristupom, promisliti i argumentirano vrednovati opravdanost kako eutanazije, tako i distanzije. Ovo je promišljanje unutar područja preispitivanja osnovnih ljudskih vrijednosti. Smatramo kako je ljudsko dostojanstvo središnja vrijednost koja nije uvjetovana kvalitetom čovjekovog života, odnosno njegovim zdravljem ili bolešću. Dostojanstvo ljudske osobe je bitno neotuđiva unutrašnja stvarnost čovjeka. Ono proizlazi iz cjelokupnosti njegovog duhovno-tjelesnog bića koje je stvoreno na sliku Božju. Povijesni pregled pitanja eutanazije ukazuje kako je čovjek mijenjao svoja razmišljanja i stavove. Tako da je bilo vremena kada je eutanazija bila u potpunosti opravdana, a i vremena kada je bila strogo osuđivana. Danas pak ovo pitanje uzrokuje žustre i teško rješive rasprave po pitanju njezine moralnosti i legalnosti. Smatramo kako opravdavanje eutanazije vodi do klizave nizbrdice, koja bi uzrokovala nepopravljive posljedice.

Kršćanski je stav da život čovjeka nikad nije i ne može biti nevrijedan. Ovaj rad nudi kršćanski pogled na ovu stvarnost kao ispravan i mjerodavan stav. Čovjek sebi ne daje život, niti ga smije sebi oduzeti, neovisno o okolnostima u kojima se nalazi. Svaku patnju moguće je osmisлити. Bog je jedini vlasnik nad životom, a čovjek upravlja tim darom.

Dakle, u borbi protiv *kulture smrti*, da bismo ispravno vrednovali život i ispoštovali ljudsko dostojanstvo, potrebno je suprotstaviti se mentalitetu eutanazije, koja predstavlja manifestaciju nemoralnosti pravnog sustava pravne države našeg doba. Po njemu se, ovisno o situaciji, odlučuje kako postoje životi koji nisu vrijedni življenja. Odlučuje se procjenjivati vrijednost ljudskog života proporcionalno čovjekovoj korisnosti društvu što je neprihvatljivo. Dakle ovaj mentalitet eutanazije promatra čovjeka kao potencijalnog *beskorisnog jedača*, koji suvišno troši resurse planete koje bi bolje koristile nekome tko zadovoljava mjerila ovog mentaliteta. U istom duhu, ovaj mentalitet cilja postaviti čovjeka kao posljednju instancu i mjerilo svega, što isključuje Boga u bilo kojem pogledu. Kršćanska antropologija ne gleda na čovjekovo dostojanstvo kao nešto izvanjsko, nešto što bi ovisilo o njegovom zdravlju ili bolesti ili osobnoj krivnji. Ono ima svoj temelj u Objavi po kojoj čovjek smije vjerovati da je slika Božja. S druge strane ljudski život treba imati vrijednost iznad svih drugih jer iz vrijednosti ljudskog života proizlaze sve druge vrijednosti. Mentalitet eutanazije protivi se bilo kakvoj pojavi boli i ne traži mogući smisao boli, kao da bol nije sastavni dio ljudskog života. Razlog je tome što je odlučeno promatrati život samo unutar domene zemaljskih vrijednosti. Promatrati

život s takvim ograničenjem razumljivo stvara dilemu opravdanosti eutanazije, no nekome tko ne promatra život isključivo zemaljskim vrijednostima i tko ima povjerenje prema osobi Isusa Krista, to je neprihvatljivo. Pozitivan pristup boli i patnji utemeljen je na pozitivnom pogledu na život. S pravom se smije tvrditi da mentalitet eutanazije donosi sa sobom ponižavanje ljudskog dostojanstva, i nepovratni slom etike ljudskog dostojanstva.

S druge strane, pobornici eutanazije ekstremno zagovaraju život pod svakim okolnostima. Potiču nastojanje bezuvjetnog i maksimalnog poduzimanja svih mogućih mjera kako bi se život čovjeka produžio. Ovaj pristup ne promatra je li to razborito, je li to podrazumijeva veliku bol i patnju koja ne nudi nikakvu nadu ozdravljenja. Primjerice ako je čovjek u stanju nepovratne kome, nema razloga da se produžava život i agonija kada je isključena mogućnost ponovnog dolaska svijesti. To bi ustvari bila nepravedna terapijska upornost.

BIBLIOGRAFIJA

A) Izvori:

KAŠTELAN, Jure – DUDA, Bonaventura – TABAK, Josip – FUČAK, Jerko (ur.), *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes* (7. prosinca 1965.), u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

PAVAO VI., *Humanae vitae* (25. srpnja 1968.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis* (4. ožujka 1979.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor* (6. kolovoza 1993.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae* (25. ožujka 1995.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.

BENEDIKT XVI., *Deus caritas est* (25. siječnja 2006.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate* (7. srpnja 2009.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.

FRANJO, *Lumen fidei* (29. lipnja 2013.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

FRANJO, *Evangelii gaudium* (24. studenog 2013), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

FRANJO, *Gaudate et exultate* (19. ožujka 2018.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2019.

SVETA KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Deklaracija o eutanaziji (5. svibnja 1980.), na: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19800505_euthanasia_en.html (14. rujna 2021.).

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila, Zagreb, 1994.

B) Knjige:

ARAMINI, Michele, *Uvod u bioetiku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

DENZINGER, Heinrich – HÜNERMANN, Peter, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.

FUČEK, Ivan, *Život – Smrt*, Verbum, Zagreb, 2008.

- GLAZIER, Michael – HELLWIG, Monika, *Suvremena katolička enciklopedija*, Laus, Split, 1998.
- HOFFNER, Joseph, *Kršćanski socijalni nauk, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2005.
- LENKIĆ, Jerolim, *Eutanazija u moralno-teološkoj prosudbi*, Tonimir, Varaždinske Toplice, 2011.
- LJUBIČIĆ, Đulijano, i drugi, *Suicid i duhovnost*, Sveučilište u Rijeci – Medicinski fakultet, Rijeka, 2010.
- PESSINI, Leo, *Distanazija – do kada produžavati život?*, Adamić, Rijeka, 2005.
- POZAJIĆ, Valentin, *Život dostojan života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1985.
- RAHNER, Karl, *Teološki rječnik*, Forum bogoslova Đakovo, Đakovo, 1992.
- SORTA-BIJALAC, Iva, *Od eutanazije do distanzije*, Medicinski fakultet – Katedra za društvene znanosti, Rijeka, 2005.
- TOMAŠEVIĆ, Luka, *Bioetika iz teološke perspektive*, Pergamena, Zagreb, 2014.
- VALJAN, Velimir, *Bioetika*, Svjetlost riječi, Sarajevo, 2004.
- WEILER, Rudolf, *Uvod u katolički socijalni nauk*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- ZURAK, Niko, *Medicinska etika*, Merkur A.B.D., Zagreb, 2007.
- ŽIVKOVIĆ, Ilija – VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti*, Hanza Media, Zagreb, 2016.

C) Članci:

- ANIČIĆ, Miljenko, Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku Crkve, u: *Diacovensia*, 19 (2011.) 2, 215–249.
- BIŠKUP, Marijan, Deklaracija o eutanaziji, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4, 399–405.
- BIŠKUP, Marijan, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4, 358–368.
- GLOŽINIĆ, Terezija, Poimanje distanzije i transhumanizma iz perspektive sestrinske profesije, u: *Obnovljeni život*, 75 (2020.) 4, 457–473.

JOSIĆ, Niko, Eutanazija u perspektivi kršćanske vjere i pravne znanosti, u: *Filozofska istraživanja*, 31 (2011.) 2, 365–374.

NOVAKOVIĆ, Dragutin, Eutanazija i situacije umiranja, u: *Revija za sociologiju*, 21 (1990.) 2, 193–252.

POZAIĆ, Valentin, Eutanazija pred zakonom, u: *Obnovljeni život*, 53 (1998.) 4, 437–446.

SASS, Hans-Martin, Bioetika u Europi, u: *Društvena istraživanja*, 5 (1996.) 3, 629–649.

TOMAŠEVIĆ, Luka, „Ne ubij!“ Sveti zakon Božji, u: *Služba Božja*, 37 (1997.) 1, 37–68.

D) Web mjesta:

COHEN, Lewis, How Sigmund Freud wanted to die, na: <https://www.theatlantic.com/health/archive/2014/09/how-sigmund-freud-wanted-to-die/380322/> (19. srpnja 2021.).

DICK, Wolfgang, U Njemačkoj dozvoljena aktivna eutanazija, na: <https://www.dw.com/hr/njema%C4%8Dkoj-dozvoljena-aktivna-eutanazija/a-52540790> (6. rujna 2021.).

OBRENOVIĆ, Mladen, Eutanazija kao pitanje oko kojeg nikad neće biti slaganja, na: <https://balkans.aljazeera.net teme/2019/2/22/eutanazija-kao-pitanje-oko-kojeg-nikad-nece-biti-slaganja> (5. rujna 2021.).

PERIŠIĆ, Ana, Simptomatske duhovne boli, na: <https://www.hagioterapija-split.hr/ona-nama/chts-za-hagio-hr/13-za-hagiohr/55-simptomatske-duhovne-boli> (9. rujna 2021.).

SKUPINA AUTORA, Eutanazija, na: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjL1fX47OfyAhWngf0HHXvBBNIQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.pravo.unizg.hr%2F_download%2Frepository%2FEutanazija.pptx&usg=AOvVaw33N4dqcN5ZYBH1IgLtINEH (5. rujna 2021.).

ŠOGORIĆ, Selma, Zdravlje i pravo na zdravlje, <http://hematology.mef.hr/meddb/slike/pisac39/file1930p39.pdf>, (13. rujna 2021.).

WIKIPEDIJA, „Eutanazija“, na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Eutanazija> (9. rujna 2021.).

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Tomislav Žuljić, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra teologije, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava.

Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

SUMMARY

EUTHANASIA

Moral-theological judgment

The goal of euthanasia is death of a human being under the excuse of alleviating pain while dying, and it is often referred as *mercy killing*. This paper aims to describe the problematic behind the concept of euthanasia, and seeks for the reader to question their stance on this matter. The first chapter analyzes the meaning of the term ‘euthanasia’ as it lists different types so the reader can familiarize themselves with the topic in question. Euthanasia is divided in terms of cause as active or passive, in terms of consent as voluntary or involuntary, and in regards to intention as direct or indirect. The second chapter observes euthanasia throughout history. Various euthanasia evaluation perspectives are presented, as well as specific practices for individual historic periods. The first documented man’s reflection on euthanasia date back to Greco-Roman world few centuries B.C. The first publicly featured supporters of euthanasia as we know today, who demanded the *right to death*, appeared in the 19th century. Euthanasia reached its peak during the Second World War. The third chapter dissects views on modern era euthanasia. Opinions and views of its supporters are listed. Their ideas rely on the belief that euthanasia means compassion toward the ones suffering. Some euthanasia advocates openly talk about high costs of medical care for those seriously ill which could be evaded with euthanasia. Some euthanasia supporters consider certain groups of people as *useless eaters* that should be killed in the name of expense reduction. Furthermore, some state that human is the last instance and should therefore have a choice in the decision.

This chapter also features the opinions of those who oppose euthanasia. Humans’ dignity is reassessed under different views; the correct comprehension of health, pain and suffering is reconsidered; the background of people who filed requests for euthanasia is observed as well as various difficulties and irregularities that would arise in the case of legalizing euthanasia. Thinkings of the Catholic Church on the issue of euthanasia are also introduced and several church documents are presented on the topic. The fourth chapter talks about dysthanasia, which implies artificially prolonging the life of a terminally ill person using different tools and equipment in order to maximally postpone the death of the patient. Dysthanasia aims to achieve this goal even when there is no hope for the patient to get better. This chapter questions the integrity of this procedure and offers the stance of Catholic Church

as the correct one. The conclusion asserts the Catholic attitude as the only competent and accurate one in respects to euthanasia.

Key words: euthanasia, life, death, human, pain, suffering, health, dying, dysthanasia, hope, God